

Elżbieta Izabela Szczepankiewicz

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości
elzbieta.szczepankiewicz@ue.poznan.pl

PRZYJĘCIE ZAŁOŻENIA O KONTYNUACJI DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTKI WEDŁUG KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH REGULACJI

Streszczenie: Podstawową zasadą przyjętą przez kierownictwo jednostki gospodarczej, z uwzględnieniem której sporządzane jest sprawozdanie finansowe, jest kontynuacja jej działalności w przyszłości. W artykule omówiono zagadnienia z zakresu identyfikacji i klasyfikacji finansowych, operacyjnych oraz pozostałych niefinansowych zdarzeń i uwarunkowań, które mogą świadczyć o zagrożeniu dla kontynuacji działalności jednostki na podstawie krajowych i międzynarodowych regulacji dotyczących rachunkowości i audytu finansowego. W artykule za metody badawcze przyjęto analizę opisową i porównawczo-krytyczną oraz wnioskowania dedukcyjnego.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, zasady rachunkowości, kontynuacja działalności.

Klasyfikacja JEL: M41, M42.

Wstęp

Zasada kontynuacji działalności jednostki gospodarczej jest jedną z podstawowych zasad rachunkowości [Kiziukiewicz 2008a, s. 19, 2008b, s. 19]. Powoduje ona ważne implikacje rachunkowe [Gabrusewicz 2009, s. 86, 2010, s. 152]. Jej de iudicio zawarto zarówno w ustawie o rachunkowości, jak i w regulacjach międzynarodowych, tj. w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej i Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej. Wskazane tu krajowe i międzynarodowe standardy rachunkowości nakładają na kierownictwo obowiązek oceny zdolności jednostki gospodarczej do kontynuowania działalności. Natomiast standardy rewizji finansowej zobowiązują biegłych rewidentów podczas rewizji sprawozdań finansowych do oceny, czy dokonana przez kierownictwo analiza zdolności jednostki do kontynuacji działalności i oświadczenie złożone przez kierownictwo w badanym sprawozdaniu finansowym są zasadne.

Obecnie żadne regulacje krajowe nie zawierają klasyfikacji zagrożeń ani procedur oceny zdolności jednostki gospodarczej do kontynuacji działalności. Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wskazują jedynie na kilka przykładowych zagadnień, które kierownik jednostki powinien rozważyć przy tej ocenie oraz jakie informacje należy ujawnić w związku ze zidentyfikowanymi objawami zagrożeń kontynuacji działalności. Jedynie Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej zawierają bardzo ogólną klasyfikację podstawowych objawów finansowych, operacyjnych i pozostałych, które mogą świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności, a także wskazują podstawowe procedury ich oceny podczas audytu finansowego.

Zdaniem autorki, tak znaczne rozproszenie regulacji w przepisach krajowych i międzynarodowych powoduje trudność ich stosowania wielu kierownikom jednostek gospodarczych.

Celem opracowania jest klasyfikacja finansowych oraz niefinansowych zdarzeń, które mogą świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki gospodarczej na podstawie krajowych i międzynarodowych regulacji. W opracowaniu przyjęto następujące metody badawcze: analizę literatury w przedmiocie opracowania, przegląd krajowych aktów prawnych, międzynarodowych standardów rachunkowości, a także krajowych i międzynarodowych standardów rewizji finansowej oraz międzynarodowych standardów audytu wewnętrznego w zakresie identyfikacji obszarów zagrożeń oraz przedstawienie wniosków z badania pilotażowego w jednostkach.

1. Zdolność do kontynuacji działalności jednostki według krajowych i międzynarodowych standardów

Definicję zasady kontynuacji działalności jednostki gospodarczej zawarto w ustawie o rachunkowości [Ustawa z 29 września 1994], a także w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej oraz Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej. Należy stwierdzić, że pomimo nieco odmiennego ujęcia definicji tej zasady w wyżej wymienionych regulacjach, sposób jej interpretacji zasadniczo się nie różni.

Przepisy ustawy o rachunkowości stanowią, że przy sporządzaniu rocznego sprawozdania finansowego, we wprowadzeniu do tego sprawozdania kierownik jednostki jest zobowiązany do oświadczenia, czy sprawozdanie to zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności przez jednostkę w dającej się przewidzieć przyszłości oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie kontynuowania przez nią działalności [Ustawa z 29 września 1994, Załącznik nr 1]. Jeśli wystąpi niepewność co do możliwości kontynuowania działalności, to informację o tym zamieszcza się w dodatkowych informacjach i objaśnieniach [Tłaczała 2008, s. 446, 457; Krzywda i Szafraniec 2005, s. 333].

Jeśli po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego, a przed jego zatwierdzeniem, kierownictwo otrzyma informacje o zdarzeniach, które będą zagrażały kontynuacji działalności jednostki gospodarczej, to należy:

- odpowiednio zmienić to sprawozdanie,
- dokonać zapisów korygujących w księgach rachunkowych,
- powiadomić biegłego o powyższych zmianach.

Natomiast jeśli zdarzenia te nie spowodują zmiany stanu istniejącego na dzień bilansowy, to odpowiednie wyjaśnienia należy zamieścić w informacji dodatkowej [Ustawa z 29 września 1994, art. 54 ust. 1].

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wskazują, że przy ocenie, czy założenie kontynuacji działalności jednostki jest zasadne, powinno się brać pod uwagę wszelkie dostępne informacje dotyczące przyszłości, w okresie co najmniej jednego roku od dnia bilansowego. Wytyczne § 23-24 Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 1 wskazują przykładowe zagadnienia, które należy rozważyć przy tej ocenie, a także informacje, które się ujawnia w związku z zagrożeniami kontynuacji działalności jednostki.

Zarówno w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości nr 1, jak i w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej nr 570 nie wskazano jednak jednoznacznie okresu analizy przyjętego do jej oceny. Zatem zgodnie z ustawą o rachunkowości należy przyjąć, że okres analizy powinien dotyczyć co najmniej przyszłych dwunastu miesięcy.

2. Klasyfikacja objawów zagrożenia kontynuacji działalności jednostki według standardów międzynarodowych

Z przeprowadzonej przez autorkę analizy obecnie obowiązujących przepisów krajowych wynika, że nie definiują one obszarów ani objawów świadczących o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki. Zdaniem autorki, z tego względu kierownik jednostki gospodarczej podczas analizy zagrożeń powinien skorzystać z wytycznych międzynarodowych.

Jedynie wytyczne § 23 i 24 Międzynarodowego Standardu Rachunkowości nr 1 wskazują, że jeśli jednostka gospodarcza była dotychczas rentowna i miała łatwy dostęp do źródeł finansowania działalności, to przyjęcie założenia kontynuacji jej działalności jest zasadne. W takiej sytuacji według wytycznych tego standardu nie wymaga się od kierownictwa jednostki przeprowadzania szczegółowej analizy zagrożeń. W innych wypadkach standard ten obowiązuje kierownictwo jednostki do uzyskania pewności, że założenie kontynuacji działalności jest zasadne.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej, w tym Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 1 [Rozporządzenie Komisji (WE)], również nie wskazują na żadne szczegółowe objawy, które mogłyby świadczyć

o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki. W tej sytuacji, zdaniem autorki, można wziąć pod uwagę standardy dotyczące rewizji finansowej. Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej nr 570, w części zawierającej komentarz do standardu pod tytułem: Zastosowania i inne materiały objaśniające, wymienia podstawowe objawy finansowe, operacyjne i pozostałe objawy niefinansowe, które mogą świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki. Nie zdefiniowano jednak w tym standardzie wymienionych objawów ani nie przedstawiono sposobów ich identyfikacji.

Analizując treść Międzynarodowego Standardu Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości nr 570 [Międzynarodowe Standardy 2010, s. 106], można sporządzić listę najważniejszych zdarzeń i uwarunkowań finansowych budzących wątpliwości co do zasadności kontynuacji działalności jednostki. Są to między innymi [Szczepankiewicz 2012, s. 64]:

- rosnące zobowiązania netto oraz rosnące krótkoterminowe zobowiązania netto,
- wydłużające się terminy regulowania zobowiązań oraz spływu należności,
- niekorzystne zaostrenie trybu prowadzenia rozliczeń z dostawcami, na przykład zawieszenie formy kredytu kupieckiego na natychmiastową płatność w momencie dostawy,
- zdarzenia lub uwarunkowania wskazujące na trudności finansowe dłużników,
- niekorzystne kształtowanie się kluczowych wskaźników finansowych przede wszystkim w obszarze analizy płynności, rentowności, zadłużenia,
- ujemne wyniki przepływów środków pieniężnych, wykazywane w sporządzonych sprawozdaniach finansowych lub w planowanym rachunku przepływów pieniężnych,
- znaczące straty operacyjne, które generują ujemne przepływy pieniężne,
- istotna utrata wartości aktywów służących uzyskiwaniu wpływów,
- niemożność dotrzymania warunków umów kredytowych,
- wysokie uzależnienie od kredytów i pożyczek krótkoterminowych, zaciąganych w celu finansowania aktywów długoterminowych,
- zbliżający się termin wymagalności spłat pożyczek i kredytów oraz brak możliwości przedłużenia terminu spłat lub brak możliwości spłat rat kapitałowych i odsetek,
- zdarzenia lub uwarunkowania, które wskazują na wycofanie wsparcia finansowego ze strony wierzycieli,
- opóźnienie w wypłatach dywidend, nieregularne wypłaty dywidend albo kilkuletnie wstrzymanie od wypłat dywidend,
- niezdolność jednostki do zapewnienia finansowania prac badawczo-rozwojowych nad nowym produktem,
- niezdolność jednostki do dalszego finansowania niezbędnych projektów i inwestycji.

Podobnie na podstawie przykładowych objawów operacyjnych, określonych w niniejszym standardzie [Międzynarodowe Standardy 2010, s. 106 i 107], można również określić najważniejsze zdarzenia i uwarunkowania o charakterze operacyjnym, które powinny budzić wątpliwości co do zasadności kontynuacji działalności. Zdaniem autorki, mogą to być na przykład [Szczepankiewicz 2012, s. 64]:

- przewidywane zamiary właścicieli lub kierownictwa jednostki (zarządu) dotyczące niekorzystnego zbycia lub doprowadzenia do likwidacji jednostki,
- nieuzasadnione zamiary kierownictwa dotyczące znaczącego ograniczenia lub zaniechania działalności, w celu przyszłej likwidacji jednostki,
- odejście kluczowego kierownictwa lub specjalistów oraz brak możliwości szybkiego pozyskania następców z rynku,
- utrata podstawowego rynku zbytu,
- znacząca zależność od jednego dostawcy, odbiorcy lub produktu,
- utrata kluczowego kontrahenta (klienta lub klientów, dostawcy lub dostawców),
- utrata umowy franchisingowej, licencji lub innych umów istotnych dla prowadzenia działalności jednostki,
- trudności związane z pozyskaniem personelu, w tym specjalistów na rynku pracy,
- konflikty z personelem,
- niedobór znaczących surowców, materiałów, podzespołów lub ich substytutów,
- zagrożenie ze strony największych konkurentów, a także łatwość wprowadzenia na rynek produktów i usług substytucyjnych.

Ponadto w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej nr 570 wskazano inne objawy niefinansowe, które pod uwagę powinien brać biegły rewident [Międzynarodowe Standardy 2010, s. 107]. Zatem do pozostałych zdarzeń i uwarunkowań, które mogą budzić wątpliwości co do zasadności kontynuacji działalności jednostki, należy zaliczyć na przykład [Szczepankiewicz 2012, s. 64]:

- brak polis ubezpieczeniowych lub nienależyte ubezpieczenie od skutków zdarzeń losowych,
- nieprzestrzeganie wymogów kapitałowych (na przykład w instytucjach finansowych),
- nieprzestrzeganie wymogów wynikających z regulacji,
- toczące się przeciwko jednostce postępowania sądowe o znacznej wartości, mogące się wiązać z powstaniem dużych roszczeń niemożliwych przez nią do zaspokojenia,
- toczące się przeciwko jednostce postępowania cywilne i administracyjne, mogące wpłynąć na wizerunek jednostki,

- zmiany w przepisach prawnych lub polityce rządu, mogących mieć negatywny wpływ na prowadzenie działalności przez jednostkę,
- wielkość oraz wiek jednostki,
- sytuacja makroekonomiczna kraju.

Zdaniem autorki, wobec braku szczegółowych regulacji krajowych, jedynie na podstawie klasyfikacji objawów wymienionych w wyżej wymienionym standardzie rewizji finansowej kierownictwo jednostki może dokonać podstawowej klasyfikacji objawów finansowych i pozafinansowych, którą mogą świadczyć o zagrożeniu działalności jednostki.

3. Wyniki pilotażowych badań ankietowych w jednostkach, których sprawozdania finansowe nie podlegają badaniu

Na podstawie objawów finansowych i niefinansowych zaprezentowanych w punkcie 2 niniejszego opracowania przeprowadzono pilotażowe badania ankietowe¹ wśród księgowych zatrudnionych w dziewięciu jednostkach, których sprawozdania finansowe za rok 2011 nie podlegały rewizji finansowej.

Na podstawie wyników badań należy stwierdzić, że w badanych jednostkach największy nacisk kładzie się na analizę zdarzeń i uwarunkowań finansowych w obszarze: wysokości zobowiązań netto i krótkoterminowych zobowiązań netto; terminowości regulowania zobowiązań i egzekwowania należności; zmian wartości kluczowych wskaźników finansowych; spadku wyników finansowych i negatywnych tendencji przepływów środków pieniężnych, zmian trybu rozrachunków z dostawcami; pojawiania się strat operacyjnych.

Analizując obszary zdarzeń i uwarunkowań operacyjnych, badane jednostki największy nacisk kładą na analizę zdarzeń w obszarze: zamiarów właścicieli lub kierownictwa dotyczących przyszłości jednostki, zagrożeń ze strony konkurencji i łatwości wprowadzenia na rynek produktów i usług substytucyjnych, a także zagrożenia utraty podstawowego rynku zbytu, kluczowego kontrahenta, umów franchisingowych, licencji lub innych umów.

W obszarze pozostałych zdarzeń i uwarunkowań najczęściej analizowanymi w badanych jednostkach są: zakres polis ubezpieczeniowych, zwłaszcza od skutków zdarzeń losowych oraz wpływ zmian w przepisach prawnych lub polityce rządu na prowadzenie działalności przez jednostkę.

¹ Autorka przeprowadziła badania ankietowe w dniu 18 grudnia 2012 r. podczas szkolenia, które prowadziła dla księgowych w zakresie sporządzania rachunku przepływów pieniężnych w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce Oddział w Poznaniu.

4. Ocena zasadności przyjęcia zasady zdolności kontynuacji działalności podczas audytu finansowego według krajowych i międzynarodowych standardów

Dokonana przez kierownictwo analiza zdolności jednostki do kontynuacji działalności, przy sporządzaniu rocznego sprawozdania finansowego, a także złożone oświadczenie we wprowadzeniu do tego sprawozdania, podlegają ocenie biegłego rewidenta. Ale niestety tylko w tych jednostkach, w których roczne sprawozdanie finansowe podlega rewizji finansowej. W pozostałych jednostkach, w których sprawozdanie finansowe nie jest badane przez biegłego rewidenta, nikt nie przeprowadza oceny zasadności tego oświadczenia złożonego przez kierownictwo.

Zatem pomimo obowiązku zawarcia tego oświadczenia we wprowadzeniu każdego rocznego sprawozdania finansowego, nie we wszystkich jednostkach jest obowiązek weryfikacji jego zasadności. Nawet jeśli audyt finansowy przeprowadza audytor wewnętrzny zatrudniony w jednostce, to Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego [*Definicja audytu wewnętrznego* 2012] nie regulują zagadnień dotyczących identyfikowania i analizy ryzyka wpływającego na kontynuację działalności jednostki. Standardy audytu wewnętrznego nie wymagają również oceny zasadności złożonego przez kierownictwo jednostki oświadczenia o zdolności kontynuacji działalności jednostki.

W wypadku jednostek gospodarczych, których sprawozdanie roczne podlega rewizji finansowej, ustawa o rachunkowości obliuguje biegłego rewidenta do wskazania w opinii poważnych zagrożeń dla kontynuacji działalności jednostki stwierdzonych podczas rewizji finansowej. W opinii biegły rewident musi przedstawić zjawiska, które w istotny sposób zagrażają kontynuowaniu działalności przez jednostkę gospodarczą [Ustawa z 29 września 1994, art. 65 ust. 3 pkt 2].

Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej określają też podstawowe procedury badania stosowane przez biegłego rewidenta w wypadku rozpoznania objawów świadczących o zagrożeniu kontynuacji działalności. Zamieszczono je w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej nr 570 [Międzynarodowe Standardy 2010, s. 110]. Gdy biegły rewident podczas badania wykryje zagrożenia kontynuacji działalności, wówczas powinien przeprowadzić rozmowy z kierownictwem na temat planów przyszłych działań w zakresie wykrytych obszarów ryzyka i zdarzeń [Międzynarodowe Standardy 2010, s. 107].

Zakończenie

Konkludując, należy stwierdzić – na podstawie przeprowadzonej analizy krajowych i międzynarodowych regulacji rachunkowości – że istnieje wyraźna luka w zakresie zdefiniowania, klasyfikowania oraz przedstawienia sposobów

identyfikacji podstawowych objawów finansowych i niefinansowych, mogących świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki, które kierownictwo jednostki musi ujawniać w sprawozdaniu finansowym.

Zdaniem autorki, pomocne kierownikom jednostek mogą być jedynie wytyczne zawarte w Międzynarodowym Standardzie Rewizji Finansowej nr 570. W standardzie tym sklasyfikowano podstawowe objawy finansowe, operacyjne i pozostałe mogące świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki.

Autorka uważa – ze względu na obecne warunki funkcjonowania jednostek gospodarczych – że konieczne jest przyspieszenie prac nad regulacjami, które objęłyby swym zakresem zarówno zagadnienia identyfikacji, analizy i szacowania ryzyka w działalności, jak i jego odzwierciedlenia w rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Ze względu na szczególny walor aplikacyjny tych problemów w praktyce autorka planuje prowadzenie dalszych badań i rozszerzenie prezentowanych zagadnień.

Literatura

- Definicja audytu wewnętrznego. Kodeks etyki oraz Międzynarodowe Standardy Praktyki Zawodowej Audytu Wewnętrznego*, 2012, The Institute of Internal Auditors 247 Matland Avenue Altamonte Springs, Florida 32701-4201 USA.
- Gabrusewicz, W., 2009, *Główne obszary audytu sprawozdań finansowych w warunkach kryzysu*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Rachunkowość i audyt w warunkach kryzysu finansowego*, KIBR, Poznań.
- Gabrusewicz, W., 2010, *Analiza finansowa w audycie sprawozdań finansowych*, w: Gabrusewicz, W. (red.), *Audyt sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa.
- Kiziukiewicz, T., 2008a, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, w: Kiziukiewicz, T. (red.), *Rachunkowość. Zasady prowadzenia według znowelizowanych regulacji krajowych i międzynarodowych*, część 1, Ekspert, Wrocław.
- Kiziukiewicz, T., 2008b, *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, w: Kiziukiewicz, T. (red.), *Rachunkowość. Zasady prowadzenia po przystąpieniu do Unii Europejskiej*, część 1, Ekspert, Wrocław.
- Krzywda, D., Szafraniec, J., 2005, *Badanie sprawozdania finansowego*, w: Krzywda, D. (red.), *Rewizja sprawozdań finansowych*, SKwP, Warszawa.
- Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i Kontroli Jakości, 2010, t. 2, International Federation of Accountants, tłum. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, Dz.U. 2013, poz. 330.
- Szczepankiewicz, E.I., 2012, *Na jakiej podstawie ocenić zasadność kontynuacji działalności jednostki*, Biuletyn Głównego Księgowego, nr 20.

Tłaczała, A., 2008, *Informacja dodatkowa*, w: Olchowicz, I., Tłaczała, A. (red.), *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Difin, Warszawa.

Rozporządzenie Komisji (WE) Nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone MSR zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.U. L 320 z 29.11.2008 ze zm.

THE CONTINUATION OF BUSINESS ACTIVITIES ACCORDING TO POLISH AND INTERNATIONAL REGULATIONS

Abstract: The basic principle on which a financial statement is drawn up is the continuation of business activities. This article discusses issues related to the identification and classification of financial and non-financial events and conditions that may indicate a threat to the continuation of business on the basis of national and international regulations concerning accounting and financial audits. The research methods adopted in the study include a literature analysis, a review of legislative acts on international accounting standards as well as international standards of auditing, including deductive reasoning.

Keywords: financial statement, accounting principles, continuation of business activities.